

EU vågar inte ta strid mot farliga kemikalier

Publicerat i Svenska Dagbladet 2016-11-12 <http://www.svd.se/eu-vagar-inte-ta-strid-mot-farliga-kemikalier>

Kan kemikalier i barnens rum, vardagsrum och i deras förskola påverka vår hälsa? Detta är en fråga som florerar i medierna. En annan rykande aktuell fråga gäller hur EU ska reglera användningen av hormonstörande ämnen.

Det är vetenskapligt bekräftat att vi alla dagligen exponeras för ett stort antal kroppsfrämmande kemikalier, till och med små barn och foster. Men, är de farliga för oss? Ja, vi vet att en del av dessa ämnen kan skada vår hälsa. Och för andra finns data som gör oss oroade.

Men även om kunskapen inte alltid är fullständig menar vi att det är motiverat att vidta åtgärder för att begränsa exponeringen, särskilt för att skydda känsliga grupper av människor. Riskerna gäller i synnerhet kemikalier som är hormonstörande, cancerframkallande, skadliga för arvsmassan, har effekter på fortplantningen och ämnen som är allergiframkallande.

Vår oro för användningen av hormonstörande kemikalier delas av expertorganisationer inom EU, FN och Världshälsoorganisationen (WHO), och flera stora sammanställningar av vetenskapliga data om hälsoeffekter av hormonstörande ämnen har nyligen publicerats. Vi har som forskare bidragit till dessa rapporter. Baserat på denna kunskap anser vi att det svenska arbetet mot miljö kvalitetsmålet Giftfri Miljö är framsynt och nödvändigt.

Men varför har då producenter och myndigheter så svårt att skydda oss från användning av farliga kemikalier? Ett skäl är att det är mycket svårt att bevisa att kemikalier är säkra.

Kemikalielagstiftningens syfte är att identifiera farliga kemikalier innan människor exponeras. Detta har lagstiftningen tyvärr misslyckats med och istället tvingas man arbeta reaktivt – det vill säga när man redan vet att människor är exponerade. För ett antal kemikalier finns närmast total vetenskaplig enighet om att deras användning orsakar så stora hälsorisker att åtgärder för att begränsa användningen är direkt motiverade. Men i många andra fall är bilden inte lika entydig. De allra flesta kemikalier som finns i vår omgivning är fortfarande inte tillräckligt testade för att vi ska kunna göra en robust riskbedömning. Lagkraven på testning är i många fall rudimentära och viktiga tester saknas fortfarande. Standardtester för att screena för hormonstörande effekter krävs till exempel inte regelmässigt.

Även för kemikalier som använts länge och vars risker vi därför kan undersöka i befolkningen finns det vetenskapliga utmaningar. Eftersom vi alla, dagligen, är utsatta för komplexa blandningar av kemikalier finns det inte några oexponerade grupper av människor att använda för att jämföra med i epidemiologiska studier. När kemikalier i vår vardag gör oss sjuka finns det med andra ord inga friska att jämföra med.

Vidare, så riskbedöms kemikalier i dag uteslutande en-och-en. Men vi vet att kemikalier verkar i kombination, särskilt välkänt för läkemedel. Kombinationseffekter kan inte upptäckas

när man testar enskilda kemikalier. Dessutom underskattas storleken på exponeringen när vi bara tar hänsyn till en kemikalie i taget.

En annan utmaning är att effekten av en kemikalie, eller blandning, kan visa sig åratals efter att man utsatts för den. Exponering under fosterlivet kan till exempel ge cancer och minskad fertilitet senare i livet. Detta gör att effekterna är mycket svåra att koppla till exponeringen, och för vilket/vilka ämnen.

Alla dessa faktorer gör att det ofta är mycket svårt för riskvärderande myndigheter att säkert bedöma exakt hur stora riskerna med kemikalier är. Denna osäkerhet utnyttjas till fullo av den kemikaliertillverkande industrin som systematiskt ifrågasätter resultat från studier som visar på skadliga effekter. Detta gör de i syfte att förhindra och fördröja beslut om riskminskning som kan påverka marknadsvärdet av de kemikalier de tillverkar.

Var finns då de farliga kemikalierna? För vissa konsumentprodukter krävs innehållsförteckningar. Det gäller läkemedel, bekämpningsmedel, kosmetika, tvättmedel och hudvårdsprodukter. För de allra flesta inventarierna i våra hem (såsom möbler, kläder, elektronik, leksaker) och för byggmaterial saknas deklarerationer om vilka kemikalier de innehåller. Det finns alltså ingen möjlighet att som konsument – eller forskare för den delen – veta vilka kemikalier som dessa varor och material innehåller. Med kemiska analyser ser vi dock att mjukgörare i PVC-plast (till exempel ftalater), fluorerade kemikalier i brandskum och textilier, klorerade paraffiner i hushållsapparater och flamskyddsmedel är vanligt förekommande, trots att en del av dessa är förbjudna. Omfattande forskning visar entydigt att varor och produkter avger dessa kemikalier till inomhusluft och damm. Vissa ämnen når oss också via dricksvatten, livsmedel och material som livsmedel kommer i kontakt med.

Därför är det inte förvånande att hundratals studier visar på att farliga kemikalier kan mätas i blod, urin, fostervatten och modersmjölk. Detta innebär att foster, spädbarn, barn och vuxna utsätts för dessa ämnen hela tiden, hela livet.

Vi anser därför att nationellt och internationellt arbete måste prioriteras för att minska exponeringen för de särskilt farliga kemikalierna. Här har EU en central roll men tyvärr prioriterar den nuvarande EU-kommissionen skyddet av kemikaliernas ekonomiska värde högre än skyddet av människors hälsa. Nyligen uppskattades kostnaden för de negativa hälsoeffekterna av hormonstörande kemikalier i EU till 163 miljarder euro per år. Och då omfattades inte alla kemikalier och långt ifrån alla effekter. Att inte vidta åtgärder kan alltså bli mycket kostsamt.

Sammanfattningsvis är vi som forskare inom området oroliga för hälsoriskerna med ett antal farliga kemikalier som vi dagligen exponeras för. Vår oro stöds av omfattande forskning! Hundratals studier av djurlivet, laboratoriestudier, epidemiologiska studier och medicinska observationer, ligger till grund för vår oro. Vi vet ännu inte allt, men vi vet i många fall tillräckligt för att vidta åtgärder för att skydda kommande generationer. Det måste EU agera utifrån. Vidare måste vi se nationella åtgärder på såväl regional och lokal nivå. Att i dagens kunskapsläge påstå att exponering för kemikalier i vår närmiljö inte kan medföra hälsoeffekter är både okunnigt och ansvarslost.

Vi anser att hälso- och miljöriskerna med kemikalier måste hanteras med samma dignitet som klimatfrågan.

Thomas Backhaus - professor i miljövetenskap, Göteborgs universitet. Föreståndare för FRAM Centrum för framtidens kemiska riskanalyser och styrning vid Göteborgs universitet.

Åke Bergman - professor i miljökemi, Stockholms universitet, chef för Svenskt centrum för toxikologiska vetenskaper (Swetox)

Carl-Gustaf Bornehag - professor i folkhälsovetenskap, Karlstads universitet och Icahn School of Medicine at Mount Sinai, New York, USA

Aleksander Giwercman - professor i reproduktionsmedicin, androlog, Lunds universitet

Christina Rudén - professor i regulatorisk ekotoxikolog och toxikologi, Stockholms universitet

Olle Söder - professor i barn- och ungdomsmedicin, barnendokrinolog, Karolinska Institutet

R Thomas Zoeller - professor i biologi, University of Massachusetts Amherst och gästprofessor vid Swetox